

Kdo bude pečovat o naše seniory

Ve čtvrtek 20. dubna 2023 se na VŠE uskutečnil další kulatý stůl České demografické společnosti, tentokrát na téma **Kdo bude pečovat o naše seniory**. Se svými příspěvky na úvod semináře vystoupili doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (proděkan pro vědu a tvůrčí činnost na Fakultě veřejných politik Slezské univerzity v Opavě a docent z katedry demografie FIS Vysoké školy ekonomické v Praze), Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MSc., MBA (prezident Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, prezident Unie zaměstnavatelských svazů ČR, prezident European Ageing Network a předseda Global Ageing Network) a Ing. Mgr. Matěj Lejsal (ředitel Domova Sue Ryder, Praha a odborný asistent katedry řízení a supervize Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy).

Ladislav Průša ve svém příspěvku **Důsledky stárnutí populace na potřebu sociálních služeb v ČR** seznámil posluchače s důsledky očekávaných trendů ve vývoji populace na potřebu sociálních služeb v ČR. Podle projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči se do roku 2050 může zvýšit počet příjemců této sociální dávky ze stávajících cca 355 tisíc na cca 630–735 tisíc osob, přičemž největší nárůst lze očekávat u příjemců této dávky ve III. a IV. stupni závislosti, tedy u těch, kde značná část z nich je odkázána na celodenní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb. Jejich dostupnost je však v naší zemi podle dat WHO nejnižší ze všech zemí ze západní a střední Evropy. Upozornil, že pro zajištění stejné dostupnosti těchto služeb do roku 2035 by bylo nutno v těchto zařízeních vybudovat v každém správním obvodu obce s rozšířenou působností v ČR cca 280 míst, počet pracovníků ve službách sociální péče by se mohl ve stejném období zdvojnásobit. Tyto údaje svědčí o tom, že sociální služby by se v následujících letech mohly stát nejdynamičtěji se rozvíjícím sektorem národního hospodářství.

Jiří Horecký ve svém příspěvku **Aktuální trendy v rozvoji sociálních služeb ve vyspělých evropských zemích** věnoval pozornost potřebě zajištění kvalifikovaného personálu pro poskytování sociálních služeb v souvislosti se stárnutím populace. Již v současné

době chybí v Evropě přibližně milion pracovníků v sociálních službách, hlavní příčiny lze spatřovat v nízkém finančním odměňování, vysoké psychické a fyzické náročnosti, nízké společenské prestiži a v omezených možnostech kariérního růstu a rozvoje. Situace v naší zemi je poněkud optimističtější, alespoň zatím. K dosažení určité stabilní hranice chybí přibližně tisíc pracovníků, z evropského porovnání je výhodou, že jednak Češi nejsou obecně ochotní stěhovat se za prací, a jednak tu máme jedny z nejnižších kvalifikačních kritérií v Evropě. V Česku stačí, aby měl člověk ukončené základní vzdělání a čistý trestní rejstřík, a může začít pracovat v sociálních službách, přičemž kvalifikaci si může dodělat do osmnácti měsíců od nástupu do práce. Nesmíme ale zapomenout, že máme v porovnání se zbytkem Evropy nižší kapacity jak pobytových, tak i terénních služeb, služby jsou místně nedostupné. Pozornost věnoval rovněž potřebě rozvoje tzv. neformální péče, v tomto směru podpořil potřebu koncipování hmotného zabezpečení pečujících osob zejména pokud poskytují péči osobě s příznakem III. nebo IV. stupněm příspěvku na péči.

Matěj Lejsal ve svém příspěvku **Důsledky stárnutí populace na poskytování sociálních služeb pro seniory pohledem ředitele domova pro seniory** upozornil na to, že dva roky pandemie COVID významným způsobem ovlivnily fungování pobytových služeb, došlo k uzavření objektů pro návštěvy, k zákazu vycházení pro obyvatele apod. V posledních letech se mění struktura klientů domova pro seniory. Zvyšuje se věk nástupu do domova pro seniory, v současné době je to nejčastěji 85–90 let, zvyšuje se podíl obyvatel, kteří do domova pro seniory přicházejí přímo ze zdravotnického zařízení (LDN, lůžka následné péče), dochází ke zkrácení doby, kterou obyvatelé v domově žijí (z mediánu cca 2,5 roku v roce 2013 na cca 12 měsíců v současnosti). Přestože se jedná o zkušenosti malého zařízení (kapacita domova je 52 lůžek), důsledky tohoto trendu jsou zřejmé – zvyšují se nároky na kompetence pečujících týmů v oblasti péče v závěru života, zkracuje se doba pro vytváření vztahu, který je součástí pečující profese. Navíc může být služba domov pro

seniory považována za pokračování řetězce služeb zdravotní péče, což klade nároky především na kompetence a počet všeobecných sester.

V navazující diskusi byla věnována pozornost zejména připravované novele zákona o sociálních službách, koncipování tzv. sociálně zdravotního

pomezí a potřebě vybudování informačního datového systému v sociální oblasti, prezentovány byly rovněž některé příklady dobré praxe při poskytování sociálních služeb v některých evropských zemích.

Ladislav Průša

Kulatý stůl na téma COVID-19 a plodnost

V pondělí 28. listopadu 2022 uspořádala Česká demografická společnost společně s Českým statistickým úřadem kulatý stůl na téma **COVID-19 a plodnost**. Pozvání přijali odborníci z řad demografů, sociologů ale i z gynekologicko-porodnické praxe.

Prvním prezentujícím byl *Tomáš Sobotka* (Vienna Institute of Demography (Austrian Academy of Sciences), Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital) s příspěvkem **COVID-19 plodnost: mezinárodní srovnání**, ve kterém se zaměřil na trendy plodnosti napříč několika státy. Na základě dat z Human Fertility Database prezentoval, že trendy rození během pandemie byly v jednotlivých státech poměrně různorodé.

Terezie Štyglerová (Český statistický úřad) pro posluchače připravila příspěvek s názvem **Co (ne)ukazují data za Česko**. Ve své analýze zmínila, že zvýšení plodnosti v únoru a březnu 2021 časově koresponduje s počtem v období uvolňování po prvním lockdownu. Toto navýšení plodnosti se ale neprojevalo u mladších žen (20–24 let). V roce 2020 byl v Česku zároveň navýšen rodičovský příspěvek, proto se těžko odhaduje, do jaké míry byla plodnost ovlivněna pandemií COVID-19 nebo zvýšením příspěvku, případně kombinací obou zmíněných faktorů.

Jana Palonciová (Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i) ve svém příspěvku **Faktory ovlivňující reprodukční plány v době COVID-19** představila data z výzkumu Současná česká rodina. Z analýzy nevyplýval zásadní vliv pandemie na natalitní plány. Efekt pandemie byl zaznamenán pouze u bezdětných, kteří by narození dítěte spíše oddálili a respondentů s jedním dítětem, kteří by naopak narození druhého dítěte spíše uspíšili.

Jitka Slabá (Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy) v prezentaci **Pandemie a její vliv na život českých mužů a žen a její dopad na reprodukční chování** na základě dat z GGS například zjistila, že pandemické zkušenosti a hodnocení vhodnosti doby pro narození dítěte nemají na aktuální snahy o početí žádný vliv.

Tomáš Fait (2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy) se zaměřil na **COVID-19 a plodnost** z pohledu porodníka. Zabýval se protiepidemickými opatřeními v porodnicích, komplikacemi covidu v průběhu těhotenství. Zmínil také, že se neprokázaly negativní vlivy očkování proti covidu na plodnost, kojení a těhotenství.

Všechny prezentace jsou dostupné na: <https://www.czechdemography.cz/akce/dv/covid-19-a-plodnost/>.

Redakce

52. konference České demografické společnosti

V letošním roce účastníky 52. ročníku konference České demografické společnosti hostil Hradec Králové v budově krajského úřadu. Záštitu nad konferencí převzal hejtmán Královéhradeckého kraje Martin Červíček. Během tří dnů (24.–26. května 2023) akci navštívilo 110 registrovaných účastníků, zaznělo 33 ústních příspěvků a prezentováno bylo rovněž 18 tištěných posterů. A ani letos organizátoři nezapomněli na pestrý doprovodný program.

Odborný program konference byl rozdělen do tří dnů. První den konferenci zahájili předseda Společnosti Luděk Šídlo společně s náměstkem hejtmána Královéhradeckého kraje Rudolfem Coganem. Účastníky přivítaly také zástupkyně dalších spolupřátelských institucí, Zita Kučerová (Centrum investic, rozvoje a inovací) a Petra Kuncová (ČSÚ). V **úvodní sekci Robert Šanda (ČSÚ)** v příspěvku **Vymezení obyvatelstva Česka ve sčítání 2021 – jak vznikl pokles o 200 tisíc** seznámil posluchače s využitím zdrojů administrativních dat při Sčítání 2021. Zároveň shrnul poznatky o osobách „vyřazených“ ze sečtené populace. **Odrazu války na Ukrajině v demografické statistice Česka** se věnovaly **Terezie Štyglerová** a **Michaela Němečková (ČSÚ)**. Ve své prezentaci se věnovaly zdrojům dat a složení osob s dočasnou ochranou, jejich demografickým událostem a kritériím pro jejich zařazení do demografické statistiky za rok 2022. Cílem příspěvku s názvem **Byl COVID-19 jediným faktorem propadu naděje dožití při narození v Česku?** (**Klára Hulíková, Dagmar Džúrová**, obě PŘF UK) bylo zmapovat, jaké další faktory kromě onemocnění COVID-19 lze za poklesem naděje dožití spatřovat. Výsledky odhalily zásadní rozdíl mezi rokem 2020 a 2021, a to především z hlediska dopadu úmrtnosti na onemocnění oběhové a cévní soustavy. S posledním příspěvkem této sekce (**Krátkodobé změny plodnosti ve vyspělých zemích a v ČR během a po koronavirové pandemii**) vystoupil **Kryštof Zeman (STFF tým)** a navázal tak na příspěvky z předchozích konferencí ČDS, které analyzovaly první reakce plodnosti na pandemii koronaviru a nemoci COVID-19. Tentokrát analýze podléhala

aktualizovaná data za 45 zemí a regionů, shromážděna a publikována v rámci projektu Short-Term Fertility Fluctuations (STFF) a cílem bylo pokusit se nastínit možné důvody vývoje plodnosti v různých regionech Evropy i zámoří.

V sekci nazvané **Důchodová reforma** **Martin Potůček (CESES, FSV UK)** v rámci své prezentace **Jak (ne)připravit důchodovou reformu** rozebral složení osmi komisí, jejich činnosti, podobu komunikace mezi zúčastněnými aktéry a míru uplatnění jejich návrhů v politické a správní praxi. V příspěvku **Česká důchodová reforma: cui bono?** **Jaroslav Vostárek (VŠFS)** zanalyzoval návrhy důchodové reformy. Na způsob **Jak spravedlivě zvyšovat důchodový věk** se zaměřil **Tomáš Fiala, Jitka Langhamrová** a **Jana Vrabcová** (všichni VŠE). V příspěvku představili hodnoty spravedlivého důchodového věku pro Česko a odpovídající hodnoty modifikovaného indexu závislosti seniorů při různých variantách budoucího demografického vývoje. **Tomáš Machanec (MPSV)** ve své prezentaci **Důchodová reforma 2023** shrnul cíle současné vlády v procesu důchodové reformy a informoval o konkrétních opatřeních, prostřednictvím kterých by mělo být cílů dosaženo. Závěrečný příspěvek této sekce se týkal **Penzijních závazků v kontextu demografického vývoje**. **Daniela Strnadová** a **Eliška Starostová** (obě ČSÚ) představily model Accrued-to-date liabilities, který stanovuje penzijní závazky v rámci prvního pilíře důchodové pojištění. Následně experimentálně aplikovaly budoucí data o struktuře obyvatelstva za 30 let na výchozí rok modelu a porovnály je se zveřejněnými výstupy za rok 2020.

Blok s názvem **Demografická data, regionální údaje** uzavíral první den konference. **Zita Kučerová (CIRI), Věra Varmužová (ČSÚ)** a **Radmila Velnerová (KÚ KH kraje)** v prezentaci s názvem **Data KHK – datový portál Královéhradeckého kraje** posluchače seznámily, jakou formou pracují s demografickými daty a s jejich prezentováním pomocí Akademie Chytrého regionu a na datovém portálu Data KHK. **Štěpán Moravec (ČSÚ)** představil **Statistický geoportál**

– **platformu pro statistická data v mapách**, který nabízí vizualizaci a sdílení geograficky orientovaných statistických dat, analytických výstupů a služeb. Tvoří ho několik webových mapových aplikací, které umožňují uživatelům zobrazit si vybrané statistické ukazatele či témata za nabízené či vlastnoručně vymezené území ve formě přehledných interaktivních map. *David Morávek* (ČSÚ) a *Jiří Novák* (ČSÚ, VŠE) během prezentace „Shiny“ **aplikace pro úmrtnostní tabulky v programu R** posluchače seznámili s aplikací v prostředí programovacího jazyka R pro výpočet úmrtnostních tabulek, jejich vizualizaci a export do struktury publikace určené pro širokou veřejnost. V příspěvku *Dany Hübelové*, *Jana Cahy* a *Lenky Janoškové* (všichni FRRMS MU) **Nerovnosti ve zdraví v Česku: Strukturální změny v prostoru a čase** autoři vyhodnotili změnu determinant v prostoru a v čase na příkladu okresů Česka. Z výsledků vyplynulo, že se v čase a prostoru zdravotní stav, stejně jako determinanty nerovnosti ve zdraví, v podstatě nemění a dlouhodobě přetrvávají regionální diferenciaci. *Andrej Kolárik* (SÚ SR) v prezentaci s názvem **Geografické aspekty zmien náboženskej štruktúry Slovenska** zhodnotil změny v náboženské struktuře obyvatelstva SR během období 2001 až 2021, přičemž se zaměřil na nejpočetnější církve na Slovensku a na obyvatelstvo bez vyznání.

Druhý den konference začal blokem nazvaným **Plodnost a reprodukční chování**, který zahájil *Ondřej Vencálek* (PřF UP). Ve svém příspěvku **Zhodnotil nejnovější trendy ve vývoji počtu narozených dětí a plodnosti v České republice** a zaměřil se na některé opomenuté aspekty hodnocení. V **analýze vplyvu pandémie COVID-19 na plodnosť v Španielsku** *Sofia K. Trommlerová* (PrF UK) a *Liber-tad González* (Universitat Pompeu Fabra) zjistily, že celkově měl lockdown výrazně negativní vliv na plodnost, zatímco úleva po lockdownu vedla ke zvýšení plodnosti. Čistý efekt pro celé Španělsko byl mírně negativní, ale pouze vlivem snížení plodnosti cizinek. Naopak u španělských matek plodnost oproti očekávanému trendu výrazně vzrostla. **Propopulačným opatřením polské konzervativní vlády z roku 2016** se věnoval *Tadeusz Siwek* (PřF, UO) – jaká byla a jak plodnost ovlivnila. Ve studii **Pôrody vedené cisárskym rezom podľa vybraných diferenciacných charakteristik rodičiek: príklady zo Slovenska**

Pavol Ďurček a *Sofia K. Trommlerová* (oba PrF UK) zjistili, že ženy s vysokoškolským vzděláním mají menší pravděpodobnost porodu vedeného císařským řezem, totéž platí u žen vdaných. Zároveň platí, že pravděpodobnost porodu císařským řezem se v jednotlivých regionech Slovenska liší.

Po posterové sekci, na které bylo představeno a okomentováno 18 plakátů, následovala sekce nazvaná **Demografické souvislosti asistované reprodukce v Česku**. V příspěvku **Demografická analýza využívání ART** *Boris Burcín*, *Anna Štátná* a *Jiřina Kocourková* (všichni PřF UK) ukázali, jak rostoucí využívání technologií asistované reprodukce a také nejčastěji využívané způsoby léčby přispívají k nárůstu celkové úrovně plodnosti a k dalšímu odkládání plodnosti do vyššího věku. *Anna Štátná* (PřF UK) prezentovala **Charakteristiky matek využívajících ART** a problémy s nedostatečnou datovou základnou. Tzv. reprodukčnímu turismu se věnoval kolektiv autorek (*Jiřina Kocourková*, *Adéla Volejníková* a *Anna Štátná*, všechny PřF UK) ve studii s názvem **Česko jako cíl přeshraniční reprodukční péče**. Posluchače například seznámily s vývojem podílu reprodukčních turistek a s metodami, které nejčastěji využívají. **Výskytu nízké porodní hmotnosti v souvislosti s využíváním asistované reprodukce v Česku** se věnovala *Eva Waldaufová*, *Anna Štátná* (obě PřF UK) a *Tomáš Fait* (2. LF UK). Autoři uvedli, že zahraniční studie dokládají, že novorozenci počati metodami ART mají v průměru nižší porodní hmotnost než děti počaté přirozenou cestou a cílem jejich analýzy bylo ukázat, jak se liší riziko porodu dítěte s nízkou porodní hmotností také podle využití metody asistované reprodukce. Druhý den konference uzavřel *Tomáš Fait* (2. LF UK) s příspěvkem **Reprodukční prokrastinace a její souvislost s asistovanou reprodukcí**.

První páteční blok byl věnován **demografickému stárnutí a socioekonomickým aspektům**. *Marcela Káčerová*, *Dagmar Kusendová* (obě PrF UK) a *Iveta Stankovičová* (FM UK) hledaly pomocí shlukové a faktorové analýzy odpověď na otázku jaká je **diferencovanost populačního stárnutí v okresech Slovenska**. *Ivan Šotkovský* (EF VŠB) posluchačům přiblížil **Změny věkové struktury měst Moravskoslezského kraje za posledních 20 let**. Především se jedná o záporné migrační saldo a s ním spojený úbytek populace, s čímž je spojeno i její stárnutí.

Michaela Kleňhová (ČSÚ) se v příspěvku s názvem **Změny ve věkové struktuře učitelů – stárnou školní sborovny?** zaměřila na věkovou strukturu učitelů v rámci různých stupňů vzdělávání, její vývoj a srovnání situace v Česku a v Evropě. **Seniorské domácnosti jednotlivců a jejich kvalitu života** zkoumali *Ondřej Nývlt* (FIS VŠE) a *Michaela Röschová* (SOÚ AV ČR). V první části analýzy se věnovali vývoji počtu seniorů i s perspektivou do budoucna, v druhé části aspektům života v osamělosti. *Jan Klusáček* (SOÚ AV ČR) uzavřel tento blok s příspěvkem **Hospodaření s příjmy v páru mezi lety 1994 a 2022 a životní spokojenost**. Ze studie vyplynulo, že v letech 1994–2011 neproběhla žádná výrazná změna. Změna byla prokázána až na datech z roku 2022, kdy prudce vzrostl podíl respondentů uvádějící částečné sdílení a oddělené hospodaření. V roce 2022 se též změnil efekt hospodaření s penězi na životní spokojenost.

Konferenci završil blok nazvaný **Demografický výzkum v širších souvislostech**. V příspěvku **Rodový aspekt rozhodování o pracovní migrácii Rómův v rámci rodiny** *Nikoleta Slavíková* (FSEV UK) zkoumala úlohu rómské rodiny, specificky muže a ženy, v procesu rozhodování o pracovní migraci do zahraničí. *Michaela Kudrnáčová* (FSV UK) představila unikátní výsledky mediační analýzy vlivu spánku, konkrétně kvality spánku a spánkového režimu, na spokojenost se životem při působení vybraných stresorů (**Kvalita spánku a spánkový režim jako mediátory stresorů a životní spokojenosti u českých vysokoškoláků: strukturní model**). Problematice **bydlení a mobility zaměstnanců průmyslové zóny Solnice – Kvasiny** se věnoval kolektiv autorů z FF UHK (*Lucie Vítková, Ján Bunčák, Miroslav Joukl*). *Marie Feřtřová* (nezávislá expertka), *Lucie Jungwiertová* a *Kristýna Janhubová* (obě nezávislé evaluátorky) sdílely s posluchači své poznatky z **Projektu**

sociální inovace zaměřené na lidi s hendikepem a trh práce: zkušenosti s výzkumným designem evaluace. Poslední příspěvek celé konference nesl název **Předikce budoucích počtů pojištěnců VZP ČR – ukázka modelů a porovnání výsledků**. *Jaromír Běláček* (PEF MU) představil několik matematicko-statistických modelů, které zohledňují jednak demografický vývoj populace Česka v 5letých věkových skupinách, dále vývoj kvartálních přeregistračních sald mezi pojišťovnami a lineární závislost na formální časové proměnné.

52. konference ČDS proběhla ke spokojenosti všech, jak organizátorů, tak především účastníků. Navázala tak již na do jisté míry vytvořenou tradici z posledních let, kdy je snahou Hlavního výboru ČDS koncipovat hlavní demografickou akci v roce tak, aby propojila jak formální, tak neformální část, a to ideálně vždy v dosud nenavštíveném městě s cílem poznat nová místa naší republiky. O tom, že tento přístup ke konání konference nachází u účastníků pozitivní reakci, svědčí neustále se zvyšující počet účastníků. Organizátoři konference na tomto místě děkují všem, kteří se na přípravě i realizace akce podíleli. Nejen pro ty, kteří se nemohli této jedinečné akce zúčastnit, jsou příspěvky z konference zveřejněny na stránkách <https://www.czechdemography.cz/akce/konference/konference-cds-2023/>.

Pozitivní ohlasy na konanou konferenci jsou do jisté míry závazkem do dalších let. Již nyní Hlavní výbor České demografické společnosti promýšlí potenciální místa konání konference 2024. Snahou bude uspořádat jej opět v „klasickém“ květnovém termínu. Aktuální informace najdou zájemci na stránkách <https://www.czechdemography.cz>, o konání konference budete informováni i prostřednictvím časopisu Demografie.

Redakce